

НАРЪЧНИК

НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ НА БИОЛОГИЧНИ ПРОДУКТИ

Фондация „ТАЙМ“

с финансовата подкрепа на
Европейският съюз

Българска национална
асоциация на потребителите

**НАРЪЧНИК НА
ПОТРЕБИТЕЛИТЕ
НА БИОЛОГИЧНИ
ПРОДУКТИ**

Тази публикация е изготвена от Фондация "ТАЙМ Екопроекти" и Българската национална асоциация на потребителите, с финансовата подкрепа на проект "Подкрепа за изпълнението на препоръките и въвеждане на стандарти за безопасност на храните при биологичните земеделски продукти както и мерки за информиране на потребителите в България и Румъния", финансиран от Дирекция "Разширяване" на Европейската комисия.

Фондация „ТАЙМ“

с финансовата подкрепа на
Европейският съюз

Българска национална
асоциация на потребителите

Този документ е изработен с финансовата подкрепа на Европейския съюз. За съдържанието на този документ е отговорна единствено Фондация „ТАЙМ“ и при никакви обстоятелства не може да бъде считано за позиция на Европейския съюз.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Увод.....	4
2. Предимства на биологичното земеделие.....	8
3. Как се отглеждат биологичните храни?.....	12
4. Производството по света и Европа.....	15
5. Пазарът на биологични продукти	16
6. Интересът на потребителите.....	18
7. Биологично земеделие и безопасността на храните	20
8. Европейска политика за развитие на биологичните храни	21
9. Биологичното земеделие в България	22
10. Законодателство	25
11. Етикетиране на биологичните продукти - как да разпознаваме биологичните продукти в България.....	30
12. Контрол върху обозначаването на биологичните храни	32
13. Подвеждащи твърдения и етикети	36
14. Кои продукти да купуваме и кои не?.....	39
15. Институции и организации в сферата на биологичното земеделие в България.....	45
16. Полезни интернет адреси.....	48

1. УВОД

През последните няколко десетилетия станахме свидетели на драстични промени в областта на производството и преработката на хранителни продукти в световен мащаб. Утвърдени с векове начини на производство отстъпиха място на модерни форми на земеделие и преработка, които се оказаха много по-евтини на фона на растящото търсене. Не след дълго се появиха и първите симптоми на нездравост в тези технологии. В световен мащаб започна оспорването им, както и нежеланието на все повече потребители да консумират "технологични" храни. Появи се тенденция за връщане към изпитаното минало и желанието за консумиране на храни произведени и доближаващи се до традиционните хранителни продукти, без използването на технологичните подобрения. Така възникнаха понятия като "биологична храна", "биологично земеделие", "органично земеделие", зад които не стои нищо друго, а обозначаване на това, което до преди 100 години е било просто "храна" или "земеделие". Тези обозначения добиват все по-голяма популярност по света, защото потребителите създават стимул за развитието им чрез търсенето.

В тази брошура ще разгледаме основната същност, предимства и особености на биологичното земеделие и биологичните храни по света и в България.

Що е биологично земеделие и биологична храна?

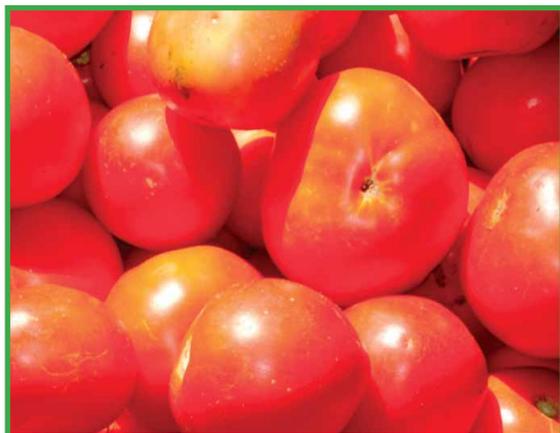
Биологичното земеделие включва производство на земеделски продукти, специфичната им преработка в биологични храни и тяхната реализация на пазара. Биологичното земеделие обхваща както растениевъдството, така и животновъдството.

В **растениевъдството** биологичното земеделие изключва употребата на минерални торове, като вместо тях почвата се поддържа чрез оборски тор, и то в определени количества и компоненти. Срещу болестите, вредителите и плевелите по растенията не се използват синтетични препарати, а се противопоставя алтернативна защита: отглеждат се устойчиви сортове, стимулира се развитието на полезни организми, прилагат се биологични, агротехнически и механични методи за борба с плевелите.

Биологичното **животновъдство** се стреми към използване на адаптивни към местните условия животни, доближаването до естествения им начин на живот, без стрес и в добро здравословно състояние, достатъчно пространство и доброкачествен фураж.

Биологична храна е продукт на биологичното земеделие, който е отгледан и/или преработен без използване на синтетични (технологични) вещества при отглеждането като синтетични торове, пестициди, антибиотици, хормони, регулатори на растежа, както и хранителни добавки (консерванти, оцветители, изкуствени подсладители) и помощни вещества при преработката. При биологичната храна е забранено използването на **генетично модифицирани организми** и техни производни. Производството на биологичния продукт се извършва съгласно изисква-

нията на специфични стандарти и е обект на контрол от независими сертифициращи органи.

снимка: Биоселена

снимки: неизв

Основните цели на биологичното земеделие:

- ◆ производство на висококачествена храна в задоволителни количества;
- ◆ работа в хармония с природата, без насилие над нея;
- ◆ подпомагане и засилване на естествения биологичен кръговрат в земеделската система, като се включват микроорганизмите, почвената флора и фауна, растенията и животните;
- ◆ поддържане и повишаване на плодородието на почвата за дълго време;
- ◆ стремеж към чистота на селскостопанската дейност и избягване на замърсяването;
- ◆ поддържане на генетичното разнообразие на земеделските системи и тяхната околност, включително грижа за растенията и дивите животни в съответния ареал;
- ◆ отчитане на големия социален и екологичен ефект.

2. ПРЕДИМСТВА НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ

Основните предимства на биологичното земеделие в сравнение с конвенционалното са отразени в *"План за действие за биологични храни и биологично земеделие"* на Европейската комисия от 2004 г.:

- ◆ **съхраняване на почвата:** начините на обработка на почвата, използвани при биологичното земеделие, са благоприятни за опазване на почвата. Количеството органични съставки е по-високо при площите за биологично земеделие, отколкото при конвенционалното;
- ◆ **намаляване употребата на пестициди:** биологичното земеделие оказва силно положителен ефект върху съдържанието на остатъчни пестициди в хранителните продукти;
- ◆ **запазване на биоразнообразието:** биологичното земеделие съхранява естествените местообитания и биоразнообразието като се ограничава изкуствено торене, намалява дела на пасищата във фермите и стимулира развитието на местни сортове и породи;
- ◆ **грижа за благосъстоянието на животните:** биоземеделието създава максимално близки до естествените условия за отглеждане на животните.

10 причини да ядем биологичната храна

1. Много вкусна

В наскорошно проучване (август 2005), направено от Soil Association (Великобритания), 72% от гласувалите споделят, че зеленчуците са по-вкусни от конвенционалните и 71% предпочитат вкуса на биологичното месо.

2. Здравословна

Средно, биологичните храни съдържат по-високи нива на витамин С, както и на жизнено важни минерали, като калций, магнезий, желязо, хром и анти-оксиданти, предпазващи от рак. Биологичното мляко съдържа средно 50% повече витамин Е и 75% повече бета каротин (преобразуван от организмите ни във витамин А), два-три пъти повече анти-оксиданти, а също се отличава и с по-високи нива на необходимите ненаситени мастни киселини.

3. Без вредни добавки

Само 32 от общо 290-те хранителни добавки, разрешени за употреба в ЕС, се допускат в биологичните храни. Биологичните храни не съдържат хранителни добавки, които могат да причинят здравословни проблеми като сърдечни заболявания, остеопороза, мигрени и превъзбуденост. Други забранени добавки са хидрогенизирани мазнини, аспартам (изкуствен подсладител) и моносодиев глутамат.

4. Без пестициди

Най-добрият начин да се предпазите от потенциално вредни пестициди е като ядете биологично произведени храни, при които употребата им е изключена. Съществуват над 400 химични пестицида, които методично се прилагат в конвенционалното земеделие и техни остатъци често са налични в конвенционалните храни. 40% от всички не-биологични плодове,

зеленчуци и хляб, тествани през 2004 (проучване на Правителствения комитет по пестицидни остатъци на Великобритания), съдържат пестициди. Резултатите за отделните плодове и зеленчуци са много по-лоши като например 70% от пробите, взети от цитрусови плодове, ябълки, бобови култури, круши и ягоди, съдържат пестициди.

Снимка: неизв

5. Без генетично модифицирани организми (ГМО)

Генетично модифицирани посеви и съставки не са позволени по биологичните стандарти.

6. Без зависимост от медикаменти

Загрижеността относно употребата на антибиотици върху животните, отглеждани във ферми и възможните последици върху човешкото здраве расте. Стан-

дартите забраняват методическата употреба на антибиотици.

7. Без скрити разходи

Сравнете това с таксата от 12 милиона британски лири , платена от данькоплатците, за премахването на химикали от питейната вода, най-вече резултат от пестицидите, използвани в земеделието.

8. Високи стандарти

Биологичните храни идват от достоверни източници. Всички биологични ферми и производители на храни са инспектирани веднъж годишно. Стандартите за биологичните храни са определени в Европейското законодателство.

9. Грижи се за животните

В биологичното земеделие се гледа много сериозно на благоденствието на животните. Ползите от биологичният подход са признати от организации, защитаващи правата на животните, като Compassion in World Farming и британското правителство.

10. Добре е за околната среда и дивата природа

Британското правителство е определило, че биологичното земеделие е по-добро за дивата природа, причинява по-малко замърсяване от пръскане, произвежда по-малко въглероден двуокис - главният виновник за глобалното затопляне - и по-малко опасни отпадъци.

3. КАК СЕ ОТГЛЕЖДАТ БИОЛОГИЧНИТЕ ХРАНИ?

При производството на растения:

- ◆ забранено е използването на минерални (химически) торове;
- ◆ естественото плодородие на почвата се поддържа чрез използването на оборски тор в определени количества и компостирани органични отпадъци;
- ◆ се използват сеитбообращения с участието на бобови култури и многогодишни тревно-бобови смеси, зелено торене;

снимка: Биоселена

- ◆ борбата с болести, неприятели, вредители и плевели се води без използване на синтетични продукти

за растителна защита, а с алтернативни средства като устойчиви сортове, стимулиране развитието на полезни организми (ентомофаги и суперпаразити), прилагане на биологични препарати на естествена база, като растителни екстракти, етерични и растителни масла, някои класически пестициди;

- ◆ се използват серни и медни, минерално-маслени емулсии, феромони), агротехнически (сеитбообращения, смесени посеви) и механични методи за борба с плевелите.

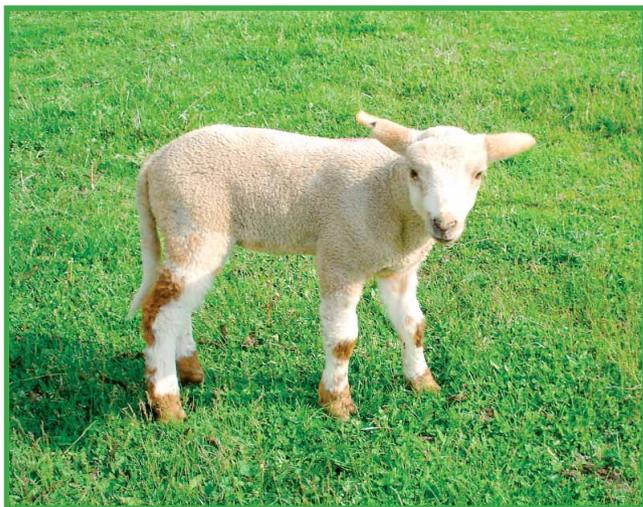

Снимка: Биоселена

При отглеждането на животни:

- ◆ се използват адаптирани към местните условия породи животни;
- ◆ се прилагат методи на отглеждане, близки до естествения начин на живот, които понижават стреса и осигуряват добро здравословно състояние;

- ◆ се осигурява достатъчно пространство за изява на естественото им поведение (площ в оборите, дворни площадки, разходки и паша на открито);
- ◆ се използва биологично произведен фураж;
- ◆ е забранено използването на растежни регулатори, а антибиотици се използват само в краен случай;
- ◆ здравето на животните се поддържа чрез профилактика на заболяванията и природни продукти;
- ◆ се поддържа строг баланс между броя на животните и площите обработваема земя.

снимка: Биоселена

4. ПРОИЗВОДСТВОТО ПО СВЕТА И ЕВРОПА

Преходът към биологично земеделие започва през 80-те години на 20-ти век - тогава то започва да се развива в Западна Европа и САЩ. Още тогава започва да се формира и държавна политика в тази област и да се регламентира биологичното производство в тези страни. В началото интересът е доста слаб, но към края на 90-те години започва бързо развитие поради стартирането на програми за защита на околната среда, наличието на субсидии за производителите на биологични продукти и засиленото търсене и интерес у потребителите. Днес биологичното земеделие вече е разпространено в над 100 държави като броят им постоянно нараства. Най-голяма част от биологичното производство е локализирано в **Австралия, Аржентина и Италия**. В Европа дялът на площите за биологично земеделие спрямо общата обработваема земя е най-висок в **Австрия, Швейцария и Скандинавските страни**. В ЕС - 25 биологичните площи са около 5,7 млн. ха, а броят на биологичните стопанства е 143 000 или около 3,4 % от земеделската земя и 2 % от стопанствата в ЕС. В Източна Европа някои от страните също са в доста напреднала фаза на развитие на биологичното производство. Например в Чехия към 2004г. вече има 810 биологични ферми, които заемат 6 % от земеделската земя.

5. ПАЗАРЪТ НА БИОЛОГИЧНИ ПРОДУКТИ

Биологичният сектор се оценява на повече от 26 милиарда долара в световен мащаб и е най-бързо развиващият се сектор в земеделието. Всички прогнози сочат постоянно нарастване на пазарите и занапред. Най-голям дял от продажбите на биологични продукти се пада на Европейския и Северноамериканския пазар, но търсенето нараства и в много други страни, включително и в развиващите се. Продажбите на биологични продукти в ЕС нарастват средно с 5%, достигайки приблизително 10.5-11 милиарда евро, като например в Швейцария разходите за биологични продукти са достигнали около 100 евро на глава от населението годишно.

Снимка: Биоселена

Снимка: неизв

Основните биопродукти, които се продават масово са плодове и зеленчуци, птиче месо и яйца, мляко, масло и сирене, както и зърнени култури. Пазарът на преработени продукти също се развива, като потребителите непрекъснато търсят храни, аналогични на предлаганите конвенционални продукти.

Основната причина за растеж на биологичния сектор е високото потребителско търсене в развитите страни. Биопродуктите се предпочитат поради убедеността на потребителите в ползите за здравето и околната среда; подобряване качеството на храните и вкуса; достъпа до пресни продукти и подпомагането на местните дребни стопани, общности и пазари. Влияние оказват и съществуващите страхове за безопасността на храните (заплахите от луда крава, шап и други болести) както и тенденциите за прилагане на генетично модифицираните организми в земеделието.

Снимка: С.Делчева

6. ИНТЕРЕСЪТ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ

През последните години в Европейския съюз производството на биологични продукти нараства с високи темпове. То се дължи на нарасналото търсене заради развихрилите се наскоро хранителни кризи, но и заради желанията на потребителите да получат продукти с по-високо качество. Преобладава разбирането, че този тип земеделска практика влияе благотворно върху развитието на селските райони и съдейства за опазването на околната среда.

Поради засиления потребителски интерес все повече се увеличава делът на внасяните в страните от Европейския съюз биологични продукти. Така се създава пазарна ниша и възможност за страни като България да изнасят съответната продукция. Развитието на биологичното земеделие е залегнало като един от приоритетите в правителствената програма, даващ възможност за пазарна реализация на продукцията на европейския пазар и за устойчиво развитие на селските райони в страната.

Интересът на потребителите към биологичните храни се изразява в потенциалния здравословен ефект и по-високо качество на биологичните продукти спрямо конвенционалните. Все още, обаче, българските потребители са много слабо запознати с биологичните продукти, със спецификите на тяхното производство и с графичното изображение (лого), с което се маркират тези продукти. Осезаема е нуждата от повече информация за правилата на биологично производство и сертификация на биологичната продукция. За момента, обаче, по-високата цена, е основна пречка пред желанието за консумация на този вид храни от средно-статистическия български потребител.

Биопродукти в Европейския съюз (напр. в Германия) се продават в специализирани магазини или на съседни щандове с обикновените храни в хранител-

ните магазини. Всички имат надпис "БИО". На етикетата е написано, че продуктът е произведен в екологично стопанство, но не пише кое е стопанството. На останалите продукти, ако са внос, пише само страната.

Прочуване на цените в търговската мрежа на Германия нагледно представя по-високите цени на биологичните продукти.

Сравнение на цените на биопродукти и сходните им обикновени продукти в хранителните магазини на Германия - евро/кг

Наименование	Биопродукт	Обикновен (конвенционални) храни
Прясно мляко	0,89 - 0,99	0,55
Банани	2,49	0,99 - 1,99
Моркови	2,09	0,59- 0,89
Гъби за 500 гр	3,95	1,29
Салати	2,09	0,99 - 1,45
Картофи	0,99	0,49 за 2 kg
Кайма	15,1	3 - 7
Яйца	1,49 за 6 бр.	0,59 за 10 бр.
Олио	3,99	0,89

7. БИОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЕЛИЕ И БЕЗОПАСНОСТТА НА ХРАНИТЕ

Потребителските страхове, свързани с храната обхващат модерни технологични направления като генетичните модификации на растения и животни и облъчване на храни, което прераства в сериозно разглеждане на безопасността на методите и крайните продукти, разработени с тяхна помощ. В допълнение, осведомеността на обществото по отношение разрушаването на баланса в екосистемите и необратимите промени, съпътстващи конвенционалното земеделие и животновъдство, играе роля в полза на опазване на природните ресурси и устойчивото им развитие.

За разлика от биологичните храни, конвенционалните съдържат т.нар. остатъчни вещества, напр. пестициди, в минимални количества. Потенциалният ефект на тези минимални количества отрови върху здравето на човека винаги са били под съмнение, поради силното икономическо влияние на индустрията върху различни лаборатории и изследователи.

Снимка: С. Делчева

8. ЕВРОПЕЙСКА ПОЛИТИКА ЗА РАЗВИТИЕ НА БИОЛОГИЧНИТЕ ХРАНИ

С регламент на Съвета 2092/91 от 24 юни 1991 г. за биологичното производство на земеделски продукти и означаването му върху земеделските продукти и храни, се направи сериозна стъпка напред в посока защитата на потребителите, а също и на производителите. Този регламент е в сила от 1993 г. в страните-членки на Европейския съюз.

На 12 декември 2005 г. Европейската комисия обяви приемането на проект за нов регламент за био-земеделие. Новите правила, влизащи в сила 01.01.2009 (за внос 01.01.2007) накратко ще обхващат следното:

- ◆ Дефиниране на цели и принципи на биологичното земеделие при съобразяване с местните условия и ниво на развитие.
- ◆ Осигуряване на равнопоставеност на секторите животновъдство, аквакултури, растениевъдство и фураж, както и на биологичната продукция.
- ◆ Определяне на правилата за ГМО и тяхното съдържание в био-продуктите (0.9%). ГМО не могат да бъдат етикетирани като био-продукти.
- ◆ Прилагане на Европейския знак за био-продукция или в негово отсъствие, надпис "EU-ORGANIC".
- ◆ Подобряване на свободното движение на био-продукция в ЕС, което ще се гарантира от високите стандарти и системи за контрол.
- ◆ Дефиниране на ясни правила за внос.

9. БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

България притежава изключителни почвени и климатични условия за производството на биологична продукция и над 80 % от обработваемата земя е подходяща за биологично земеделие.

Към момента, общата площ на **сертифицираната земя за биологично земеделие** е 11 771,47 ха, а други 512,67 ха земя са в период на преход **Растениевъдните ферми** са 77, като 56 са сертифицирани, а 21 се намират в период на преход.

Снимка: С. Делчева

- ◆ Сертифицираните **оранжерии** са 12 с обща площ 206 440 кв. м. В оранжерии се отглеждат зеленчукови култури и плодове.
- ◆ **Сертифицираните площи за диворастящи плодове и билки** са приблизително 62 183,95 ха.
- ◆ Сертифицирани са и 4 стопанства за биологично производство на **семена и посадъчен материал** с 4 вида култури: ягода, лавандула, роза и копър.
- ◆ Сертифицирани са 5 **животновъдни ферми**, които включват 6 вида животни (крави, бикове, телета, говеда, овце и кози) с общо 722 животни.
- ◆ Броят на сертифицираните **пчелни семейства** е 23 508, които се отглеждат в 258 пчелина и съответно толкова производители. В период на преход се намират 375 пчелни семейства, отглеждани в 11 пчелина. Предлагат се следните биологично произведени пчелни продукта: пчелен мед, пчелен прашец, пчелен восък и прополис.

Над 90 % от малко произвежданата в момента сертифицирана биологична продукция в България се изнася главно за западноевропейски страни. Асортиментът основно включва етерични растения и билки, зеленчуци и мед.

Видовете произведени биологични продукти са както следва:

- ♦ *трайни насаждения:* малини, ягоди, къпини, боровинки, сливи и сушени, ябълки, вишни, череши, орехи;
- ♦ *етерично-маслени култури:* лавандула, мента, маточина, маслодайна роза, анасон, салвия, невен;
- ♦ *широк спектър от билки;*
- ♦ *едногодишни растения и фуражни култури:* пшеница, фасул, картофи, грах, овес, ечемик.

Снимка: неизв.

10. ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Законодателна рамка

Две наредби, обнародвани от министъра на земеделието и горите, изцяло възпроизвеждат принципите на европейското законодателство (Регламенти 2092/91 и 1804/99). Това са:

- **Чл. 12а** от **Закона за защита на растенията** и **Наредба № 22/04.07.2001г.** за биологично производство на растения, растителни продукти и храни от растителен произход и неговото означаване върху тях (обн., ДВ 68/3.8.2001 г.) уреждат правилата за биологично производство на растения.

Един продукт може да се счита за произведен по биологичен начин, когато са спазени изискванията на наредбата:

- ♦ запазване и повишаване плодородието на почвата: поддържа се чрез бобови култури, зелено торене или растения с дълбоки корени в рамките на подходящо сеитбообръщение или използване на оборска тор, получена от стопанства с биологично земеделие;
- ♦ борба с неприятели, вредители, болести и плевели по растенията: прилагат се мерки като избор на подходящи видове и сортове растения, подходящо сеитбообръщение, подходяща обработка на почвата, защита от естествените неприятели и вредители;
- ♦ използване на семена и посадъчен материал: в биологичното земеделие се използва сертифициран семенен и посадъчен материал, отговарящ на принципите на биологичното земеделие.

- ♦ **Чл. 14 до 14е от Закона за животновъдството и Наредба 35/03.08.2001г.** за биологично производство на животни, животински продукти и храни от животински произход и неговото означаване върху тях (обн., ДВ 80/18.9.2001 г.) уреждат реда и условията за биологичното животновъдство.

Животинските продукти са произведени по биологичен начин, когато са спазени следните основни изисквания:

- ♦ *произход на животните;*
- ♦ *хранене на животните:* в стопанствата с биологично производство животните могат да се хранят с фуражи, произведени по биологичен начин, а през периода на бозаене животните се хранят с майчино мляко.
- ♦ *профилактика на заболяванията и тяхното лечение:* могат да се прилагат мерки, като избиране на подходящи породи животни, методи на селекция, хранене с достатъчно качествен фураж, редовни разходки и достъп до пасища за укрепване защитните сили на организма, подходяща гъстота на стадото. За лечение на животните могат да се използват само физиотерапевтични препарати и хомеопатични лекарствени средства. Забранено е лечението с алопатични ветеринарномедицински препарати, както и с ветеринарно-медицински препарати, стимулиращи растежа и продуктивността. Забранено е също и лечението с хормони;
- ♦ *максимален брой отглеждани животни на хектар;*

Според **Наредба 35/ 03.08.2001г.** храните от животински произход се считат за произведени по

биологичен начин, когато *минимум 70%* от съставките на храната на животните са от земеделски произход, добити по методите на биологичното земеделие.

Съставките от не земеделски произход са само одобрени в специално Приложение.

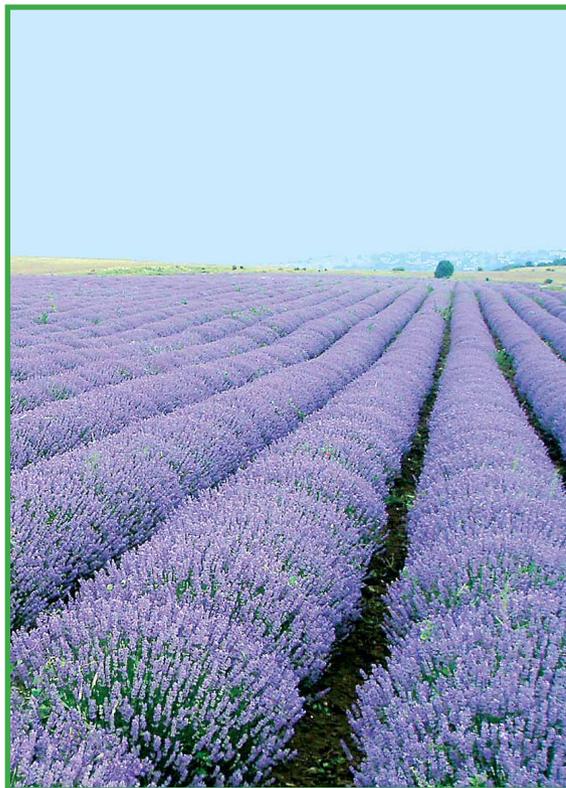

В общ план всеки производител или вносител на земеделски продукти и храни, произведени по биологичен начин, е длъжен да информира контролен орган за дейността си, който от своя страна е акредитиран от **Изпълнителна агенция "Българска служба за акредитация"** и е получил разрешение от министъра на земеделието и горите да бъде такъв. Производителят от своя страна трябва да се регистрира и контролира от такъв контролния орган. Земеделски продукти и храни, произведени по биологичен начин и получили съответната сертификация, могат да се означават с **национален знак за биологично производство**.

- ♦ **Чл. 6(б)**, и **6(в)** от **Закона за Храните**, (обн., ДВ 90/15.10.1999 г., последно изм., ДВ 70/10.8.2004 г.) определя принципите и правилата за производство на биологични и традиционно специфични храни
- ♦ **Чл. 8.** засяга етикетирането и безопасността на храните
- ♦ **Чл. 18** и **19** въвеждат задължителното приложение на системата НАССР

- ♦ **Чл. 26 - 36** определят контролните органи и служби, техните функции и правомощия.

Снимка: БиоБългария

Списък на общите нормативни актове от значение за биологичното земеделие и безопасността на храните:

Закон за биологичното разнообразие (Обн., ДВ, бр. 77 от 9.08.2002 г.; последно изм. ДВ бр. 29, бр. 30, бр. 34/2006 г.)

Закон за ветеринарномедицинската дейност (Обн., ДВ, бр. 87 от 1.11.2005 г., в сила от 1.05.2006 г.)

Закон за водите (Обн., ДВ, бр. 67 от 27.07.1999 г.; последно изм. ДВ бр. 65/2006 г.)

Закон за защита на растенията (Обн., ДВ, бр. 91 от 10.10.1997 г., последно изм. ДВ бр. 30, бр. 31/2006 г.)

Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и препарати (Обн., ДВ, бр. 10 от 04.02.2000 г.; последно изм. ДВ бр. 30, бр. 34/2006 г.)

Закон за защитените територии (Обн. ДВ, бр. 133 от 1998 г., последно изм. ДВ бр. 30/2006 г.)

Закон за лечебните растения (Обн. ДВ бр. 29 от 2000 г., последно изм. ДВ бр. 30/2006 г.)

Закон за опазване на земеделските земи (Обн., ДВ, бр. 35 от 24.04.1996 г., последно изм. ДВ бр. 18, бр. 29, бр. 30/2006 г.)

Закон за опазване на околната среда (Обн., ДВ, бр. 91 от 25.09.2002 г.; последно изм. ДВ бр. 65, бр. 82/2006 г.)

Закон за опазване на почвата от замърсяване (обн., ДВ, бр. 84 от 1963 г., последно изм. ДВ бр. 67 и 113 от '99 г.)

11. ЕТИКЕТИРАНЕ НА БИОЛОГИЧНИТЕ ПРОДУКТИ - КАК ДА РАЗПОЗНАВАМЕ БИОЛОГИЧНИТЕ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ

Как да разпознаем биологичните храни?

За нас, потребителите, най-важният елемент от производството на биологични продукти е предлагането им на пазара. Но как да се ориентираме дали те наистина са такива? Съществуват утвърдени правила за етикетирание и реклама на биологичните продукти. В Европейските регламенти за биологично производство на земеделски продукти и означението им, термините "екологични", "биологични" и "органични" се приемат за равнозначни. Етикетът "био" е известен в цял свят и отговаря на строго регламентирани стандарти за производство и качество на храните.

В България етикетите и рекламите на растителните и животинските продукти на био-земеделieto трябва да съдържат:

- ♦ означение, отнасящо се до начина на земеделско производство;
- ♦ данни за производство или внос от страна, спазваща международните изисквания за био-производство;
- ♦ свидетелство за контрол от редовния контролен орган за производството на продукта или неговия внос.

Етикетът на храните от растителен/животински

произход включва изброяване на всички използвани съставки в низходящ ред според тяхното процентно тегло. Той включва и пълните наименования на всички използвани добавки. Когато в храната от растителен/животински произход са вложени билки и/или подправки, те се отбелязват в етикета ѝ, а когато съставляват повече от 2 % от общото тегло на храната, се посочва и тяхното процентно съотношение. Всяко вещество, включено в храна от растителен/животински произход, се счита за отделна съставка и се отбелязва в етикета. Означенията на биологичните съставки на храните трябва да имат същия цвят и шрифт като означенията на останалите съставки на продукта. Те се нанасят заедно с наименованието на храната и посочват процента на съставките от земеделски произход в продукта чрез израза **"X % от съставките от земеделски произход са произведени по биологичен начин"**.

Растителни продукти или храни от растителен произход, съдържащи само съставки, добити от диворастящи растения, могат да се означават като "**натурални**".

Продукт, съдържащ натурални съставки и съставки, произведени по биологичен начин, може да се означава като продукт "**произведен с биологични съставки**".

12. КОНТРОЛ ВЪРХУ ОБОЗНАЧАВАНЕТО НА БИОЛОГИЧНИТЕ ХРАНИ

Биологичното земеделие не би могло да съществува без създаването на договорени стандарти на производство и надежден контрол по протежение на производствената верига. На тези два елемента се гради доверието на потребителите в качеството на биологичните продукти.

В Европейския съюз контролът върху биологичното производство се извършва на три нива:

- ♦ **от държавата** - спазването на стандартите за биологично производство се съблюдава чрез независими сертификационни органи. Във всяка страна - членка на Европейския съюз има одобрени сертифициращи организации, които са държавни, частни или обществени;
- ♦ **от асоциациите на производителите** - голяма част от производителите, преработвателите и дистрибуторите на биологични продукти членуват в различни организации или асоциации за биологично производство. Те-

зи обединения са приели собствени правила за биологичното земеделие. В много случаи техните изисквания са по-взискателни от официалните за съответната държава;

- ♦ **от самите производители** - самоконтролът е от основно значение за производството на биологични продукти, което се основава на съзнателното и честното отношение на производителя към производствения процес. Производителят на тези не конвенционални продукти лично гарантира качествата на продукцията, създава високо доверие в потребителите и повишава конкурентно способността на биологичния продукт на пазара.

Знакът за биологичен продукт в Европейския съюз

Как се обозначават биологичните храни в България?

Предлаганите на пазара биологични храни трябва да се обозначават със специален знак, залегнал в законодателството:

Българският знак за биологичен продукт

Кога и кой може да поставя тези знаци?

Право да поставят тези знаци върху храните имат само производителите, които са сертифицирани за това.

Кой може да сертифицира един производител за производство на биологични храни?

Контролът и сертифицирането на биологичната продукция в България са поверени на юридически лица (търговци или сдружения с нестопанска цел), акредитирани от Изпълнителна агенция "Българска служба за акредитация" и получили разрешение от министъра на земеделието и горите.

В момента в страната има само един одобрен национален сертифициращ орган - "Балкан Биосерт" ООД, като са подадени документи за акредитиране на още 2 сертифициращи организации, една от които е QC&I International Services.

Контрол и сертификация на биологичното производство на територията на България може да се извършва и от чуждестранни контролни органи, чието седалище е извън България. Министърът на земеделието и горите може да издава разрешение за извършване на контрол и сертификация на територията на България на чуждестранни контролни органи, ако те притежават сертификат за международна акредитация.

В Министерството на земеделието и горите е формирана и *Комисия по биологично земеделие*, която подпомага министъра при одобряването на контролните органи, както и при отнемане на разрешението им и решава въпроси, свързани с биологичното производство и неговото означаване.

Независимо от системата за сертификация и контрол в някои случаи се налага международен арбитраж за доказване съответствието на продуктите с правилата и принципите на биологичното производство. За тази цел се провеждат изследвания на съответния продукт в специализирани лаборатории.

В България съществуват следните акредитирани лаборатории за изследвания на биологични продукти и храни:

- ◆ "Централна лаборатория за контрол на пестициди, нитрати, тежки метали и торове";
- ◆ "Централна лаборатория по ветеринарно-санитарна експертиза и екология";
- ◆ "Изпитвателна лаборатория на столична инспекция НВМС (Национална ветеринарно-медицинска служба)";
- ◆ "Национална референтна лаборатория по болести на рибите и двучерупчестите мекотели" и др.

13. ПОДВЕЖДАЩИ ТВЪРДЕНИЯ И ЕТИКЕТИ

Много често в търговската мрежа могат да се срещнат продукти, на чиито етикети са изписани най-различни твърдения, определящи предлаганите храни като биологично произведени. Това не бива да ни заблуждава - в повечето случаи твърденията са подвеждащи! Най-малкото, защото не отговарят на изискванията за етикетиране на биологични храни в България. На тези твърдения не бива да се вярва, защото те не отговарят и на законовите изисквания. Никой освен сертифицираните производители няма право да поставя на етикетите твърдения за биологичност на храните.

Ето и някои примери за такива твърдения:

Основните подвеждащи твърдения, които се срещат в нашата търговска мрежа са две - "**Екологичен**" и "**Натурален**". Те се срещат под най-различни форми и словосъчетания като например:

Снимка: Б. Николов

"Натурален продукт" - в това понятие често не се влага смисъл на "биологичен", а се има предвид диворастящ продукт, а това води до объркване у потребителите.

"Екологичен продукт" и/или **"от екологично чист район"** - това понятие се свързва с грижата за околната среда, но по никакъв начин не е тъждествено с биологичните продукти. На практика всички биологични продукти могат да се нарекат и екологични, но не всички екологични продукти са биологични.

Снимка: Б. Николов

Поставени върху етикета на даден продукт тези твърдения не означават, че продуктът е произведен по биологичен начин, но навяват подобна асоциация у потребителите и затова се смятат за подвеждаци.

Третата често срещана форма на подвеждане на потребителите е, когато терминът "**биологичен продукт**" се поставя без производителят да е сертифициран за това. Този вид нарушаване на потребителските права е най-тежък и граничи с престъпно поведение.

Негативни последици от подвеждащите твърдения:

- ◆ Объркват потребителите;
- ◆ Създават нелоялна конкуренция на почтените производители;
- ◆ Демотивират потенциални нови производители да регистрират нови биологични стопанства.

Снимка: Б. Николов

14. КОИ ПРОДУКТИ ДА КУПУВАМЕ И КОИ НЕ?

В свое изследване американската потребителска асоциация дава ценни съвети за при избор на биологични продукти като ги разделя на три категории:

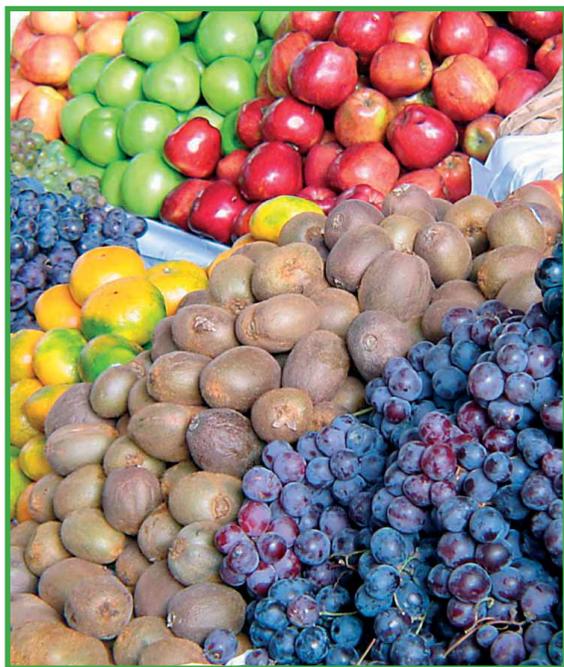
ДА, купувайте! Колкото по-често, толкова по-добре!

КАКВО? Ябълки, камби, целина, череши, грозде, нектарини, праскови, круши, картофи, малини, спанак и ягоди.

ЗАЩО? Лабораторните изследвания показват, че дори след измиване, някои плодове продължават да съдържат много по-големи концентрации остатъчни вещества от други. Въз основа на анализа на повече от 100,000 резултата от тестове с пестициди, е разработен "черен" списък с гореспоменатите плодове и зеленчуци, произведени по конвенционален начин. По възможност купувайте винаги биологични продукти, защото конвенционално произведените плодове и зеленчуци съдържат остатъчни вещества от производството - инсектициди, пестициди, нематодциди и т.н.

Измежду тестваните плодове, нектарините, прасковите и малините са с най-висок процент остатък от пестициди. От зеленчуците, целината и спанакът най-често съдържат пестициди (за повече информация за нивата на пестицидите за други видове плодове и зеленчуци, се консултирайте с www.foodnews.org).

КОЛКО ЩЕ ПЛАТИМ? За Европейския съюз цените на биологичната продукция варират спрямо продукта и сезоните, но обикновено цената спрямо съответния конвенционален продукт е 20-25% в полза на биологичния. Според проучване, проведено в САЩ, има 24% надценка на биологични ягоди и 33% на грозде и спанак. В България все още няма пазар на биологични храни и това обуславя големите разлики между конвенционалните продукти и биологичните. Пример за това е био-киселото мляко, което се продава на крайна цена над 100% по-висока от конвенционалното.

Снимка: неизв.

Ако купувате биологични продукти в сезона им на производството от пазара или директно от местни производители - можете да избегнете надценката.

КАКВО? Месо, пиле, яйца и млечни изделия.

Ако ползвате биологични храни, значително намалявате риска от излагане към агента, който се счита, че е в основата на синдрома Кройц-фелд-Якобс (луда крава), свеждате до минимум излагането към други потенциални токсини (антибиотици, ваксини и добавени хормони), добавяни в конвенционалното животновъдство.

КОЛКО ЩЕ ПЛАТИМ? Обикновено цената е двойна спрямо не-биологичните продукти, въпреки че можете да спестите пари ако купувате директно от фермите. Например, през м. декември 2005г., Асоциацията за биологична търговия съобщи, че в щата Айова, биологичната кайма е вървяла по 4,25\$ за паунд (1 паунд = 0,45 кг), а телешкото филе по 16\$ за паунд.

КАКВО? Бебешка храна

ЗАЩО? Развиващите се тела на децата са особено податливи към токсини и те могат да бъдат изложени на по-висок риск. Бебешката храна често съдържа кондензирани плодове и зеленчуци, потенциално съдържащи остатъчни вещества. Фирмите, произвеждащи конвенционални бебешки храни твърдят, че въпреки, че не са биологични, съдържанието на пестициди и тежки метали са поддържани под препоръчителните норми.

За радост има редица фирми, произвеждащи биологични детски храни, като пример за такъв продукт могат да се посочат детските млека и бебешките храни за 1-15 месеца на HiPP.

КОЛКО ЩЕ ПЛАТИМ? Цените варират в зависимост от магазина и марката.

ДА, купувайте!
Ако по-високата цена не ви затруднява.

КАКВО? Аспержи, авокадо, броколи, банани, карфиол, сладка царевица, киви, манго, лук, папая, ананас.

ЗАЩО? Според направено проучване завишени концентрации на остатъчни вещества рядко се намират в конвенционално произведени плодове и зеленчуци. Така че, ако пазарувате биологични продукти поради здравословни причини, може да не е необходимо да плащате допълнителните 22% за биологични банани, да не говорим за повече от 150% за биологични аспержи.

КАКВО? Хляб, чипс, тестени и зърнени продукти и други пакетирани храни, като консерви и сушени плодове и зеленчуци.

ЗАЩО? Въпреки че тези продукти могат да съдържат по-ниски нива на остатъчни вещества, те също имат и ограничена здравословна стойност, тъй като преработката обикновено измива важни хранителни вещества. Например, процесът на смилане на биологично зърно в брашно елиминира фибри и витамини. Колкото повече се преработва една биологична храна, толкова повече се намалява здравословната ѝ стойност. Това важи с особена сила за зърнени и тестени продукти с етикети, гласящи: "произведено с биологични съставки". Ако прочетете списъка със състав-

ките, може да откриете, че дори и брашното да е биологично, яйцата не са. Преработените храни с най-много добавена стойност са отбелязани със "100% биологично". Надценките в цените варират. Биологичният кетчуп на Heinz струва с 25% повече от конвенционалния продукт, докато биологичната им супа е само с 8% по-скъпа.

НЕ купувайте!

Твърденията за биологичен продукт са неверни.

КАКВО? Морски дарове

ЗАЩО? Независимо дали идва от естественото ѝ местообитание или от развъдник, рибата може да бъде определена като биологична, въпреки наличността на замърсители, като живак и полихлорирани бифенили (ПХБ). Някои диви риби, като лефер, са с голямо съдържание на ПХБ, а риба-тон и риба-меч - съдържат живак. Европейската комисия разработва план, с който да се сертифицират морските биологични продукти. В щата Калифорния, САЩ отскоро има забрана на употребата на каквито и да е "биологични" обозначения върху риби и други морски храни докато държавните или щатските сертифициционни стандарти не са установени.

КАКВО? Козметика.

ЗАЩО? Освен ако продуктите за лична хигиена не съдържат главно биологични земеделски съставки и билки, няма смисъл да купуваме биологични продукти от тази категория. Повечето козметични продукти съдържат смес от редица съставки, които са продукт на химическата промишленост, а не на био-производствата.

Пример: Ако козметичния крем мирише, има цвят, различен от бяло-бежово и не се нуждае от хладилник, това означава, че той съдържа ароматизатори (най-често няколко на брой), оцветители и консерванти. Наличието на тези субстанции в продукта обезсмислят влагането на биологична съставка.

Това, че някой продукт носи думата "биологичен" или "натурален", като част от името си или опаковката си, не означава, че той е непременно безопасен. Само 11% от съставките в козметичните продукти, било то биологични или не, са били някога изследвани за безопасност. Въз основа на проведено изследване тези продукти са класирани по степен за безопасност: от 0, за тези с най-ниско ниво на опасност, до 5, за тези с най-високо такова, поради наличието на опасни съставки в тях. В резултат на това се получават 4 и повече наглед безобидно звучащи кремове, като Naturessence All Day, Moisture Cream.. Пример за козметична фирма, произвеждаща био-козметика, която вече навлиза и в България е The Body Shop. Повече информация можете да получите на адрес www.ewg.org.

15. ИНСТИТУЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ В СФЕРАТА НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ И БЕЗОПАСНОСТТА НА ХРАНИТЕ В БЪЛГАРИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ГОРИТЕ (МЗГ)

Това е главната институция, разработваща и прилагаща схеми за подпомагане на земеделието. Министерството:

- ♦ организира работата на Комисията по биологично земеделие;
- ♦ осъществява надзор над контролните органи;
- ♦ контролира изпълнението на нормативната уредба в тази област, както и въвеждането на промените от европейското законодателство;
- ♦ участва и организира дейности по разпространение на информация за и популяризиране на биологичното производство.

НАЦИОНАЛНА СЛУЖБА ЗА СЪВЕТИ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО КЪМ МЗГ (НССЗ)

Подпомага земеделските производители при осъществяване на конкурентно и ефективно земеделско производство чрез предоставяне на съвети, консултации, необходима информация и научно-приложни разработки.

МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО (МЗ)

Отговаря за цялостното опазване на общественото здраве в страната.

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА ОПАЗВАНЕТО НА ОБЩЕСТВЕННОТО ЗДРАВЕ (НЦООЗ) КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО (МЗ)

Извършва научноизследователски, приложни, експертни и консултативни, учебни, промотивни, и методични дейности в сферата на безопасността на храните и общественото хранене.

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ (МОСВ)

Отговаря за цялостното опазване на околната среда в страната, включително и опазване на биоразнообразието.

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ ПО ОКОЛНАТА СРЕДА КЪМ МОСВ

Провежда мониторинг на замърсяването на земите и почвите в България, заедно с Института по почвознание "Н.Пушкарров" и Агенцията по почвени ресурси към МЗГ.

АГРАРНИЯТ УНИВЕРСИТЕТ в гр. Пловдив е основното висше учебно заведение в сферата на земеделието в страната. Той подготвя кадри и подпомага развитието на биологичното земеделие в страната.

НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ, работещи в сферата на производството на биологични храни, насочени към предоставянето на специализирани консултантски услуги :

АСОЦИАЦИЯ ЗА ЕКОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЕЛИЕ "ЕКОФАРМ" - популяризира биологичното земеделие сред фермерите и подпомага реализацията на такъв тип производство;

ФОНДАЦИЯ ЗА БИОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЕЛИЕ "БИОСЕЛЕНА" -

осъществява дейности за обучение и подпомагане на фермери по методите на биологичното земеделие и преминаване на стопанствата им към биологични;

СДРУЖЕНИЕ "АГРОЛИНК" - предоставя консултантски услуги в областта на производството, бизнес-планове за органично земеделие за производители, разработва общински планове и стратегии за устойчиво развитие на селските райони, както и за разпространяване на информация, чрез издаване на брошури, книги, списание, интернет-страница.

Маркетингови групи на производители

СДРУЖЕНИЕ "БИОПРОДУКТ БГ" е Асоциация, обединяваща 11 производители на биологични продукти и НПО, работещи за развитие на българското биологично земеделие;

КООПЕРАЦИЯ "БИО БЪЛГАРИЯ" е учредена от 23 фермера с 15 000 дка сертифицирани площи.

Снимка: Биоселена

16. ПОЛЕЗНИ ИНТЕРНЕТ АДРЕСИ

Държавни органи

- ♦ Министерство на земеделието и горите - www.mzgar.government.bg
- ♦ Изпълнителна агенция "Българска служба за акредитация" www.nab-bas.bg

Сертифициращи органи

- ♦ "Балкан Биосерт" ООД - www.balkanbiocert.com

Други организации, работещи в сферата на биологичното земеделие:

- ♦ Фондация за биологично земеделие "Биоселена" www.bioselena.com
- ♦ Кооперация на биологични фермери - www.biobulgaria.com
- ♦ Фондация "ТАЙМ- Екопроекти" - www.time-foundation.org
- ♦ Фондация "FAEL" - www.fael.bg
- ♦ Дирекция на Национален парк "Централен Балкан" www.centralbalkannationalpark.org www.agrolink.org
- ♦ Сдружение "Агролинк"- www.agrolink.org
- ♦ РД "Екоюгозапад"- Благоевград - ecosw.dir.bg
- ♦ Фондация "Зеленият Бургас" - www.greenbourgas.org

Организации на потребителите

- ♦ Комисия за защита на потребителите - www.ktzp.bg
- ♦ Българска национална асоциация на потребителите www.bnap.org

Този документ е изработен с финансовата подкрепа на Европейския съюз.
За съдържанието на този документ е отговорна единствено Фондация „ТАЙМ“
и при никакви обстоятелства не може да бъде считано
за позиция на Европейския съюз.